

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія природничих дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б. Жильцов
2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Анатомія, фізіологія та основи медицини

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань

0202 Мистецтво

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність

5.02020201 Хореографія

(шифр і назва спеціальності)

інститут, факультет, відділення

Університетський коледж

(назва інституту, факультету, відділення)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 2089
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 2016 р.

Київ - 2016

Робоча програма «Анатомія, фізіологія та основи медицини» для студентів

галузь знань 0202 Мистецтво

спеціальність 5.02020201 Хореографія

Розробник: Остертаг Аліна Іванівна,
викладач циклової комісії природничих дисциплін
Університетського коледжу Київського університету
імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні циклової комісії природничих дисциплін

Протокол від «29» серпня 2016 року № 1

Голова циклової комісії природничих дисциплін

(Підпис)

(Глухенька Л.М.)

© _____, 2016

© _____, 2016

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів 3	<u>Галузь знань</u> 0202 Мистецтво	Нормативна	
Модулів – 3	<u>Спеціальність</u> 5.02020201 Хореографія	Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		3-й	
		Семестр	
		5-й	6-й
		Лекції	
Загальна кількість годин - 108		14 год.	14 год.
		Семінари	
		6 год.	4 год.
		Практичні	
		2 год.	2 год.
		Самостійна робота	
		24 год.	24 год.
		Індивідуальні заняття	
		6 год.	6 год.
		Модульний контроль	
		2 год.	4 год.
		Вид контролю	
		залік	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –2 самостійної роботи студента - 24	Освітньо-кваліфікаційний рівень молодший спеціаліст		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Основною метою навчальної дисципліни є оволодіння майбутніми спеціалістами комплексом знань, умінь та навичок, які б сприяли формуванню здоров'язберезувальної компетентності. Утвердженню ціннісного ставлення до життя і здоров'я, їхньому фізичному, соціальному, психічному і духовному розвитку.

Анатомія та фізіологія – нормативні навчальні дисципліни, які вивчаються з метою забезпечення підготовки фахівця з хореографії знаннями будови тіла людини, функціональних та фізіологічних систем, що його складають, встановлення взаємозв'язку будови органів з виконуваними функціями, формування поняття про взаємозалежність і єдність структури і функції органів людини, їхньої мінливості в процесі філогенезу й онтогенезу та забезпечення підготовки до надання першої (долікарської) медичної допомоги при нещасних випадках і станах.

Завдання курсу:

1. Засвоїти завдання анатомії та фізіології, анатомічну термінологію;
2. Вивчити анатомічну будову та функції формуючих, регулюючих органів, аналізаторів, покривів організму та ін.;
3. Розкрити особливості філогенезу та онтогенезу систем організму людини.
4. Оволодіти елементарними знаннями про причини патологій та хвороб усіх систем організму людини та зрозуміти способи їх профілактики;
5. Опанувати навички реанімаційних заходів (долікарська допомога) в загрозливих для життя станах при травмах та нещасних випадках.

У студентів мають бути сформовані такі предметні компетентності:

- ✓ знання анатомічної будови організму людини, ;
- ✓ знання структурних та функціональних особливостей систем організму людини;
- ✓ розуміння необхідності дотримання правил особистої гігієни;
- ✓ знання основ профілактики різних захворювань;
- ✓ мотивація здорового способу життя;
- ✓ уміння протистояти шкідливим впливам соціального середовища;
- ✓ прагнення до фізичного вдосконалення; самостійне складання та дотримання режиму дня;
- ✓ чітке усвідомлення необхідності фізичної культури як засобу здоров'я, відсутність шкідливих звичок.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни «Анатомія, фізіологія та основи медицини», становить 108 год., із них 28 год. – лекції, 10 год. – семінарські, 4 год. практичні заняття, 12 год. – індивідуальна робота, 48 год. – самостійна робота, 6 год. – модульний контроль.

Вивчення студентами навчальної дисципліни «Анатомія, фізіологія та основи медицини» завершується заліком.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Вступ у анатомію та фізіологію. Вчення про кістки та м'язи.

Тема 1. Вступ. Значення анатомії, фізіології у хореографії.

Загальний огляд будови і функцій організму.

Тема 2 Будова опорно-рухового апарату. Профілактика та перша домедична допомога при травмах та нещасних випадках.

Змістовий модуль II.

Вчення про внутрішні органи (спланхнологія)

Тема 3 Внутрішнє середовище організму. Кров: її функції та склад.

Тема 4 Профілактика та перша домедична допомога при серцево-судинних захворюваннях і кровотечах.

Тема 5 Особливості будови і функції органів дихання. Перша допомога при розладах дихання.

Тема 6 Анатомо-фізіологічні особливості органів травної системи. Харчування і здоров'я людини. Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту.

Тема 7 Морфо-функціональні особливості видільної системи людини.

Профілактика хвороб видільної системи та шкіри.

Тема 8. Органи внутрішньої секреції.

Змістовий модуль III.

Біологічні основи поведінки людини. Вища нервова діяльність.

Тема 9 Анатомія і фізіологія нервової системи. Вища нервова діяльність.

Тема 10 Анатомія і фізіологія аналізаторів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма							
	Усього	у тому числі						
Лекцій		Семінарських занять	Практичних робіт	Індивідуальних занять	Самостійної роботи	МКР		
1	2	3	4	5	6	7	8	
Змістовий модуль 1.								
Вступ у анатомію та фізіологію. Вчення про кістки та м'язи.								
Тема 1. Вступ. Значення анатомії, фізіології у хореографії. Загальний огляд будови і функцій організму.	8		4			2	2	
Тема 2 Будова опорно-рухового апарату. Профілактика та перша домедична допомога при травмах та нещасних випадках.	12		2	2		2	4	2
Всього	20		6	2		4	6	2
Змістовий модуль II.								
Вчення про внутрішні органи (спланхнологія)								
Тема 3 Внутрішнє середовище організму. Кров: її функції та склад.	12		4	2			6	
Тема 4 Профілактика та перша домедична допомога при серцево-судинних захворюваннях і кровотечах.	10		2		2		6	
Тема 5 Особливості будови і функції органів дихання. Перша допомога при розладах дихання.	12		2	2		2	6	
Тема 6 Анатомо-фізіологічні особливості органів травної системи. Харчування і здоров'я людини. Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту.	12		4		2		6	
Тема 7 Морфо-функціональні особливості видільної системи людини. Профілактика хвороб видільної системи та шкіри.	10		2	2			4	2
Тема 8. Органи внутрішньої секреції.	6		2			2	2	
Всього	62		16	6	4	4	30	2
Змістовий модуль III.								
Біологічні основи поведінки людини. Вища нервова діяльність.								
Тема 9 Анатомія і фізіологія нервової системи. Вища нервова діяльність.	12		4			2	6	
Тема 10 Анатомія і фізіологія аналізаторів.	14		2	2		2	6	2
Всього	26		6	2		4	12	2
	108		28	10		12	48	6

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Практична робота № 1. Профілактика та перша домедична допомога при серцево-судинних захворюваннях і кровотечах.	2
2	Практична робота № 2. Харчування і здоров'я людини. Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту	2
	Всього	4

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Семінар № 1 Профілактика та перша домедична допомога при травматичних та нещасних випадках..	2
2	Семінар № 2 Внутрішнє середовище організму. Кров: її функції та склад.	2
	Семінар №3. Особливості будови і функції органів дихання. Перша допомога при розладах дихання.	2
	Семінар № 4. Профілактика хвороб видільної системи та шкіри.	2
	Семінар № 5. Анатомія і фізіологія нервової системи та аналізаторів	2
	Всього	10

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів
1	Тема 1. Вступ. Значення анатомії і фізіології та медицини у хореографії. Загальний огляд будови і функцій організму.	2	5
2	Тема 2 Будова опорно-рухового апарату. Профілактика та перша медична допомога при травмах та нещасних випадках.	4	5
3	Тема 3 Внутрішнє середовище організму. Кров: її функції та склад.	6	5
4	Тема 4 Профілактика та перша домедична допомога при серцево-судинних захворюваннях і кровотечах.	6	5
5	Тема 5 Особливості будови і функції органів дихання. Перша допомога при розладах дихання.	6	
6	Тема 6 Анатомо-фізіологічні особливості органів травної системи. Харчування і здоров'я людини. Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту.	6	5
7	Тема 7 Морфо-функціональні особливості видільної системи людини. Профілактика хвороб видільної системи та шкіри.	4	5
8	Тема 8. Органи внутрішньої секреції.	2	5
9	Тема 9 Анатомія і фізіологія нервової системи. Вища нервова діяльність.	6	5
10	Тема 10 Анатомія і фізіологія аналізаторів.	6	5
	Всього	48	50

8. Завдання для самостійної роботи

Змістовий модуль 1.

Вступ у анатомію та фізіологію. Вчення про кістки та м'язи.

Тема 1. Вступ. Значення анатомії і фізіології у хореографії.

Загальний огляд будови і функцій організму.

- ✓ Проаналізувати історію розвитку анатомії та фізіології, вклад українських вчених у розвиток анатомії та фізіології. Методи анатомо-фізіологічних досліджень.
- ✓ Охарактеризувати будову та функції клітин, канини тіла людини.

Тема 2. Будова опорно-рухового апарату. Профілактика та перша медична допомога при травмах та нещасних випадках.

- ✓ Охарактеризувати будову та групи м'язів, вплив фізичних навантажень на розвиток м'язів.

Змістовий модуль II.

Вчення про внутрішні органи (спланхнологія)

Тема 3. Внутрішнє середовище організму. Кров: її функції та склад.

- ✓ Проаналізувати анатомо-фізіологічні особливості лімфатичної системи людини.

Тема 4. Профілактика та перша домедична допомога при серцево-судинних захворюваннях і кровотечах.

- ✓ Охарактеризувати основні критерії оцінювання функціонального стану серцево-судинної системи, пульсу та артеріального тиску
- ✓ Проаналізувати вплив трудової активності та способу життя на стан серцево-судинної системи.

Тема 5. Особливості будови і функції органів дихання. Перша допомога при розладах дихання.

- ✓ Охарактеризувати легеневі об'єми, життєву ємність легень.
- ✓ Проаналізувати регуляцію дихання.

Тема 6. Анатомо-фізіологічні особливості органів травної системи. Харчування і здоров'я людини. Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту.

- ✓ Охарактеризувати особливості водно-сольового обміну в організмі людини.
- ✓ Проаналізувати групи вітамінів, способи збереження вітамінів у продуктах харчування.

Тема 7. Морфо-функціональні особливості видільної системи людини.

Профілактика хвороб видільної системи та шкіри.

- ✓ Проаналізувати особливості будови та функцій шкіри. Участь шкіри в теплорегуляції.
- ✓ Охарактеризуйте гнійничкові хвороби шкіри.

Тема 8. Органи внутрішньої секреції.

- ✓ Охарактеризувати механізм дії гормонів.

Змістовий модуль III.

Біологічні основи поведінки людини. Вища нервова діяльність.

Тема 9. Анатомія і фізіологія нервової системи. Вища нервова діяльність.

- ✓ Основні етапи розвитку нервової системи.
- ✓ Спинний мозок: будова, функції та розвиток.
- ✓ Типи вищої нервової діяльності. Особливості вищої нервової діяльності дитини.
- ✓ Сон та його гігієнічне значення

Тема 10. Анатомія і фізіологія аналізаторів.

- ✓ Проаналізувати анатоμο-фізіологічні особливості та будову органу рівноваги; мязово-суглобове чуття та чуття внутрішніх органів; особливості та будову хімічних органів чуття (смаку та нюху) та органи чуття шкіри.

Навчально-методична карта дисципліни
“Анатомія, фізіологія та основи медичних знань”

для спеціальності «Хореографія».

Разом становить 108 годин /3 кредити ECTS., із них 28 годин – лекції, 10 годин – семінарські заняття,
 4 години – практичні заняття, 12 годин – індивідуальна робота, 48 годин – самостійна робота, 6 годин – модульний контроль.

Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II							
Назва модуля	<i>Вступ у анатомію та фізіологію. Вчення про кістки та м'язи.</i>			<i>Вчення про внутрішні органи (спланхнологія)</i>							
Кількість балів за модуль	59 балів			108 балів							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Теми лекцій	Вступ. Значення анатомії, фізіології у хореографії.	Загальний огляд будови і функцій організму.	Будова опорно-рухового апарату. Профілактика та перша домедична допомога при травмах та нещасних випадках.	Внутрішнє середовище організму. Кров: її функції та склад.	Лімфатична система організму людини	Профілактика та перша домедична допомога при серцево-судинних захворюваннях і кровотечах.	Особливості будови і функції органів дихання.	Анатомо-фізіологічні особливості органів травної системи	Харчування і здоров'я людини. Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту.	Морфо-функціональні особливості видільної системи людини.	Органи внутрішньої секреції.
Теми семінарських занять	Семінар № 1 Профілактика та перша домедична допомога при травматичних та нещасних випадках..			Семінар № 2 Внутрішнє середовище організму. Кров: її функції та склад.		Семінар №3. Особливості будови і функцій органів дихання. Перша допомога при розладах дихання.				Семінар № 4. Профілактика хвороб видільної системи та шкіри.	

Теми практичних занять					Практична робота № 1. Профілактика та перша домедична допомога при		Практична робота № 2. Харчування і здоров'я людини. Профілактика захворювань шлунково- кишкового тракту		
Поточна к/р	10 балів			10 балів					
Модульний контроль	25 балів			25 балів					
Самостійна робота	Табл.6.1. (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл.6.1 (5 балів)	Табл.6.1 (5 балів)	Табл.6.1 (5 балів)	Табл.6.1 (5 балів)	Табл.6.1 (5 балів)	Табл.6.1 (5 балів)
Змістовий модуль III. Біологічні основи поведінки людини. Вища нервова діяльність.									
Кількість балів за модуль	74 балів								
	12			13			14		
Теми лекцій	Анатомія і фізіологія нервової системи			Вища нервова діяльність			Анатомія і фізіологія аналізаторів.		
Теми семінарських занять	Семінар № 5.Анатомія і фізіологія нервової системи та аналізаторів								
Теми практичних занять									
Поточна к/р	10 балів								
Модульний контроль	25 балів								
Самостійна робота	Табл.6.1. (5 балів)						Табл.6.1. (5 балів)		
Реферат	15 балів								
Підсумковий контроль	Залік								

10. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- **Словесні:** лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint - Презентація), пояснення, розповідь, бесіда.
- **Наочні:** спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- **Практичні:** практичні роботи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

11. Методи контролю знань

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Анатомія, фізіологія та основи медицини» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.
- **Методи письмового контролю:** письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2						Змістовий модуль № 3		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	
59		108						74		241

Таблиця 8.2

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість	Розрахунок	Загальна сума за видами діяльності
1.	Відвідування лекцій	14	14×1	14
2.	Відвідування семінарських та практичних занять	7	7×1	7
3.	Практична робота	2	2×10	20
4.	Робота на семінарському занятті	5	3×10	30
6.	Виконання поточних контрольних робіт	3	3×10	30
7	Виконання модульної контрольної роботи	3	3×25	75
8	Виконання самостійної роботи	10	10×5	50
9	Реферат	1	1×15	15
Підсумковий рейтинговий бал			Коефіцієнт= 2,41	241

Шкала оцінювання

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання та професійного навчання
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

12. Методичне забезпечення навчальної дисципліни

1. Опорні конспекти лекцій
2. Навчальні посібники
3. Робоча навчальна програма
4. Тестові завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів
5. Засоби підсумкового контролю

13. Очікувані результати:

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Анатомія, фізіологія та основи медицини» студенти:

Фахівці з хореографії повинні використовувати набуті знання, уміння та навички в практичній діяльності та повсякденному житті:

- Розпізнавати та розрізняти складові частини органів та систем організму людини;
- Розуміти взаємозв'язки анатомічної будови та відповідних функцій органів та систем в організмі людини;
- Графічно зображати будови органів та анатомічно-функціонального взаємозв'язку між ними;
- Розуміти основи надання першої домедичної допомоги у разі загрозливих для життя станів, нещасних випадків та травм;
- Визначати основні чинники формування здорового способу життя;
- ***Розуміти*** анатомічну будову формуючих, регулюючих, репродуктивну системи, органів чуття, покривів організму;
- Фізіологічні особливості процесів дихання, травлення, обміну речовин, терморегуляції, виділення в регуляції і узгодженості функцій організму людини та взаємозв'язку організму з навколишнім середовищем;
- Володіти технікою надання домедичної допомоги в загрозливих для життя станах;
- Аналізувати причини захворювань та прогнозувати методи профілактики хвороб та патолоій;

14. Рекомендована література

Основна

Основна

1. Антонік, В. І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Антонік, І. П. Антонік, В. Є. Андріанов. - Київ : Професіонал ; Київ : Центр учбової літератури, 2009. - 336 с.
2. Коляденко Г.І. Анатомія людини : підручник для студ. природ. спец. вищ. пед. навч. закладів / Г. І. Коляденко ; М-во освіти і науки України. - 6-те вид. - Київ : Либідь, 2014. - 384 с.
3. Маруненко І. М. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни : курс лекцій / І. М. Маруненко, Є. Неведомська, В. І. Бобрицька ; М-во освіти і науки України, Київський міський педагогічний університет імені Бориса Грінченка. - 2-е вид. - Київ : Прфесіонал, 2006. - 480 с.
4. Помогайбо, В. Основи антропогенезу : підручник / В. Помогайбо, А. Петрушов, Н. Власенко. - Київ : Академвидав, 2015. - 142 с. –
5. Сидоренко, П. І. Анатомія та фізіологія людини : підручник / П. І. Сидоренко, Г. О. Бондаренко, С. О. Куц. - Київ : Медицина, 2015. - 199 с.

Додаткова

1. Осипенко, Г. А. Основи біохімії м'язової діяльності: навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту / Г. А. Осипенко. - Київ : Олімпійська література, 2007. - 198 с.
2. Помогайбо, В. М. Анатомія та еволюція нервової системи : навчальний посібник / В. М. Помогайбо, О. І. Березан. - Київ : Академвидав, 2013. - 158 с.
3. Тарасюк В.С. Ріст і розвиток людини : підручник для студ. вищ. медич. навч. закл. / В. С. Тарасюк [та ін.] ; ред.: В. С. Тарасюк, І. Ю. Андрієвський. - Київ : Медицина, 2008. - 400 с. : табл., мал.
4. Чижик В. В. Спортивна фізіологія : навчальний посібник для студентів / В. В. Чижик ; наук. ред. М. Макаренко ; худ. ред. Ю. Черняк ; рецензент Г. В. Коробейніков ; рецензент В. С. Лизогуб ; ред., рецензент М. В. Макаренко ; Міністерство освіти і науки України, Луцький інститут розвитку людини Університету "Україна", Херсонський державний університет. - Луцьк : Твердиня, 2011. - 256 с.

Інформаційні ресурси

1. Аносов В.Х., Хоматов Н.Г., Сидорьяк В.Г. Вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: [Електронний ресурс] – Режим доступу: lib.mdpu.org.ua/.../anosov_vkh_khomatov_ng_sidorjak_vkova_fzologja_z_osnovami_shklnno_ggni.html .
2. Антонік В. І., Антонік І. П., Андріанов В. Є. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури: [Електронний ресурс] – Режим доступу: chtyvo.org.ua/.../Anatomiiia_fiziolohiia_ditei_z_osnovamy_hihiieny_ta_fizychnoi_kultury.pdf